

1550. YILDÖNÖMÖNDE "ANATOLÖS BARIŞI" HAKKINDA DÖŐÖNCELER

Ali AHMETBEYOĐLU*

400'lü yıllarda Hun Batı Kanadı Elig'i Uldız tarafından "güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar her tarafı feth etmek" olarak belirlenen nihai Hun dış politikasının ağırlık noktasını, Attila döneminde Doğu ve Batı Roma İmparatorlukları ile olan münasebetler oluşturdu. Esas hedefi dünya hakimiyetini tesis etmek olan Attila, buna giden yollardan birisinin Doğu Roma(Bizans) olduğunu biliyordu. Bu sebeble ilk önce Doğu Roma kat'i olarak hakimiyet altına alınacak ve başkent İstanbul'daki politikalara kendisi yön verecekti. Büyük devlet adamı, asker olduğu kadar iyi bir diplomat da olan Attila, ölkülerini gerçekleştirmek için uygun olan her fırsatı değerlendirmek istiyordu¹.

Nitekim Doğu Roma'nın siyasi, iktisadî, askerî olarak içinde bulunduğu güç durumdan faydalanan Attila, Margus şehrinin ele geçirilmesiyle (434) başlayan harekâtına devam ederek Balkanlar'a doğru ilerlemeye başladı.

Tuna nehrinin güney tarafında, Batı istikametine doğru saldırılarına devam etti. Singidunum(Belgrat), Sirmium, Naissus(Niş)'u feth ederek Trakya'ya kadar harekâtını genişletti. Hun akınlarının İstanbul'u tehdit edecek kadar ilerlediği sırada, Hunlar'la çok iyi ilişkiler içerisinde bulunan Batı Romalı Aetius'un araya girmesiyle anlaşma sağlandı. Doğu Roma; Hunlara senelik vergi vermeyi ve kaçakları iade etme garantisi verdi. Böylece Doğu Roma siyasi olarak Hunlara bağımlı hale geldi ve bir çok stratejik kale de Hunlar'ın eline geçti (441-442)².

Kısa süren sulhün sonunda 447 yıllarına doğru, Attila'nın Doğu Roma politikasının daha sertleştiği görölmekteydi. Çünkü, I. Balkan seferinden beri

* Y. Doç. Dr. İ.Ö. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ B. Szasz, *A Húnok Története, Attila Nagykirály*, Budapest, 1943, s. 187; J. Harmatta, *The Huns of the Huns*, AAHJ, 1951, s. 139.

² Procopius, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, I, ne?r. G. Dindorf, Bon, MDCCCXXXIII- s. 26-27; F. Alheim, *Attila et Les Huns*, Paris,1952, s.150 vd. ; A. Vasiliev (Türk. terc. A. Inan), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, I, Ankara ,1943, s. 121; H. Homeyer, Attila, Berlin ,1951, s. 77-78.

İmparator II. Theodosius (408-450), Balkanlar'da Hunlara karşı bir müdafaa hattı teşkil etme teşebbüsünde bulunmuş ve Magister Officiorum olan Nomus'u görevlendirerek yeni bir limes tanzimine girişmişti. Ayrıca Doğu Roma'nın ağır malî kriz içerisinde bulunması, 446 yılında ortaya çıkan salgın hastalık ve 27 Ocak 447'deki büyük deprem İstanbul başta olmak üzere, imparatorluğun bir çok şehrinde hasarlar meydana getirmişti. Öyle ki sabahın ilk saatlerindeki sarsıntı sonucunda, İstanbul'u çevreleyen surlardan Theodisius duvarlarının büyük bölümü yıkıldı. 57 kule de parçalandı. Bunlar arasında tahıl deposu olarak kullanılanlar da vardı. Büyük bir zarara uğrayan başkent İstanbul açlık ve salgın hastalık tehlikesiyle karşı karşıya kaldı³. Doğu Roma'nın askerî ve malî bakımdan içine düştüğü zor şartların yanında, Attila'nın hareketinin altında yatan esas sebep ise, Doğu Roma'yı tamamen ele geçirip Batı Roma'ya yönelmekti⁴.

Bu arada Attila, Romalılar'dan, daha önce ödenmeyen borçların karşılığı olarak zorla vergi topladı. Kendisine elçilerin gelmesi, kaçakların iade edilmesi ve vergiler hususunda mektup yazdı. Bu mektubu isteklerini bildirmek üzere Doğu Roma'ya gönderdiği elçiler ile yolladı. Kendi elçileri geri dönerken de, Romalı elçilerin onlarla birlikte gelmesini istedi. Eğer bunlar yerine getirilmez ise, Doğu Roma'yı savaşa tehdit etti. İmparator, Attila'nın mektubunu okuyunca kendilerinde bulunan kaçakları iade etmeyeceğini, fakat derhal bir elçilik heyeti göndereceğini söyledi. II. Theodosius Attila'nın isteklerini geri çevirince, Attila ordusuyla alt Tuna'yı geçti ve bir kaç küçük kalenin alınmasından sonra çok kalabalık bir şehir olan Ratiaria'ya başarılı bir saldırı yaptı. Burası Alt Tuna Bölgesi'nin anahtar yeri idi⁵.

Ostrogot Kralı Valamir ile Gepidler'in Kralı Ardarik'in kuvvetlerinin de katıldığı Hun ordusu, bu günkü Bulgaristan'a girerek Oescus(Gigen) kasabası yakınında Utus Irmağını(Vidin Çayı) geçti. Burada, Moesia bölgesi Magister Militum'u olan ve Hunlar'dan Bizanslılara firar eden Got asıllı Arnegisclus komutasındaki Doğu Roma ordusunu ağır bir hezimete uğrattı. Arnegisclus da savaş meydanında hayatını kaybetti. Bu başarıdan sonra Attila, Hun ordusunun bir kolunu Nikopolis(Niğbolu) civarındaki Asemon(Osem) kalesinin

muharasına memur etti. Tuna boyundaki yerleri almak üzere de Doğu istikametine başka kuvvetler sevk etti. Kendisi ise esas Hun ordusu ile güneye doğru ilerleyerek, Sardica(Sofya), Philippolis(Filibe)'i zapt ederek Adrianopolis(Edirne)'i kuşattı. Kuvvetlerinin bir kısmını Edirne muhasarasına bırakarak, Durostorum(Silistre), Marcianopolis(Preslav)'i ele geçirdikten sonra, İstanbul istikametine yöneldi. Arcadiopolis(Lüleburgaz), Kallipolis(Gelibolu) ve Sestos(Akbas Limanı) şehirlerini fethetti. Bu sırada Attila, geride mukavemet edebilecek yerleri yok etmek gayesiyle ansızın geri döndü. Trakya'dan geçerek Teselya'ya girdi ve Tharmopilae(Ternopil Geçidi) civarına geldi⁶. Artık Hun tehlikesi başkent İstanbul'u tehdit ediyordu. Doğu Roma, Hunlar'ın başarıları karşısında tamamen ümitsizliğe düştü. Bu arada Vandallar'a karşı Sicilya'da bulunan Doğu Roma birlikleri ile Pers sınırındaki garnizonların geri dönmesi ve Prens Aspar komutasındaki bu kuvvetlerin 447 yılında Chersones'de Hunlar'a mağlup olması Roma için her şeyin sonu oldu. İmparator II. Theodosius, Attila'dan barışı adeta dilenmek mecburiyetinde kaldı.

İmparatorluğun Doğu Ordusu komutanı Senatör Anatolius vasıtasıyla, Athyra(Büyükçekmece)'de ordugâh kuran Hunlar ve Doğu Romalılar arasında barış görüşmeleri yapıldı. 447'de imzalanan ve tarihte Anatolius Barışı diye bilinen antlaşmanın maddeleri şöyle idi⁷:

- 1- Kaçaklar derhal Hunlara iade edilecek.
- 2- Geçmiş vergiler karşılığında 6000 libre altın Hunlar'a ödenecek
- 3- Hunlara ödenen senelik vergi 2100 altına çıkarılacak
- 4- Parasını ödemediği Romalılar'ın ülkesine kaçmış olan her Romalı esir başına 12 altın ceza ödenecek ve bu ödenmediği takdirde esir sahibine iade edilecek
- 5- Romalılar, Hun ülkesinden kendi tarafına kaçanları bir daha kabul etmeyecek⁸.

Doğu Romalılar, kendilerine kabul ettirilen bu ağır şartları zihinlerini

³ E. Gibbon, *Roman Empire*, I, 1764, s. 270-271; B. István, *Das Hunnenreich*, Stuttgart, 1991, s. 85 vd.

⁴ O. Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mecidiyesi Tarihi*, İstanbul, 1981, s. 157; E. Schröder, *Die Leichenfeier für Attila*, *Zeitschrift für Deutsches Altertum*, LIX, 1922, s. 240-244; B. Szasz, *ayn. est.* s. 220 vd...

⁵ Priskos, s. 26(Priskos'un fragmentler halindeki Tarihi Eseri tarafımızdan *Grek Seyyahı Priskos (V. asır)'A Göre Avrupa Hunları* adıyla 1995'te yayınlanmıştır); *Prosper Tiro, Epidoma Chronicon, Chronico Minora*, I, bk. *Monumenta Germanica Historica*, ne?r. Th. Mommsen, Berlin, 1840, s. 479; C.D. Gordon, *The Age of Attila*, New York, 1960, s. 70 vd...

⁶ *Theophanes, Chronographia*, bk. *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, II, ne?r. I. Classen-?I. Bekker, Bonn, 1839, s. 102 vd...; B. Szasz, *ayn. eser.*, s.216-217; D. Obolensky, *The Byzantine Commonwealth*, Londra, 1974, s. 64; I. Kafesoglu, *XII. Asra Kadar İstanbul'un Türkler Tarafından Muhasaratları*, İstanbul Enstitüsü Dergisi, III, 1957, s.5.

⁷ E.A. Thompson, *A History of Attila and the Huns*, Oxford, 1948, s. 90 vd. ; B. Croke, *Anatolius and Nomus: Envoys to Attila*, *Byzantinoslavica*, 42, 1981, s. 165 vd. ; T.D. Barnes, *Patricii Under Valentinian III*, *Phoenix*, 24, 1975, s. 164.

⁸ Priskos, s. 26.

sarmış bulunan Hun korkusundan dolayı kabul etmek zorunda kalmışlardı. Çünkü, imparatorluğun hazineleri saçma gösterilere, boş, faydasız şan şöhrat sefalarına ve ölçüsüz zevklere hasredilmişti. Bu sebeple iktisadî olarak büyük bir felaketin içerisinde bulunuyorlar ve Hunlara ödenmesi gereken paraları temin için tedbirler düşünüyorlardı. Bu sebeple halktan haksız yere zorla vergi toplandı. Toprak vergisinden muaf tutulanlardan bile hakimlerin kararı ile toprak vergisi alındı. Herkes üzerine düşen altını getiriyor ve vergiler imparator tarafından vazifelendirilenlerce zorla toplanıyordu. Öyle ki, atadan kalma zenginliklerin sahibi olanlar, eşlerinin süs eşyalarını ve kendi değerli şeylerini satın ödenmesi mecburî paraları temine çalışıyorlardı. Bu savaş, Romalıların o derece büyük felaketlere düşmesine sebep oldu ki, açlıktan ve intihar ederek bir çok insan canından oldu. Hazine tamamen boşaltılarak Hunlara ödenecek para temin edildi. Bu sırada İstanbul'a bu iş için gelmiş olan Hun elçisi Scotta vasıtasıyla da Hunlar'a gönderildi. Aynı zamanda para ile birlikte kaçaklar da iade edildi⁹.

Attila devrinde Doğu Roma'ya karşı gerçekleştirilen iki Balkan seferi neticesinde; Tuna boyundaki Doğu Roma savunma mekanizması çöktü. Artık Hunlara karşı koyabilecek hiç bir engel kalmamış oldu. Zaten Bizans İmparatoru Attila'nın isteklerini bir efendinin emirleri olarak görüyor ve yerine getiriyordu¹⁰. Böylece Doğu Roma yüklü bir vergiye bağlanmış ve Hunlar'n uygunu olmadan hiç bir dış politika üretemez olmuştu. Bu da Türk devlet geleneğine göre bir devletin kesin olarak hakimiyet altına alınması için yeterli idi. Yine bunun sonucunda Doğu Roma'dan alınan altınlarla Hun hazinesi dolmuş ve Balkanlar'daki sınırları da oldukça genişlemişti¹¹.

SUMMARY

At the 1550th anniversary, some comments on "Anatolius Peace"

In Attila reign the politics of Khun Empire mostly manipulated by the relations with East and West Roman Empires. Anatolius Peace is a treaty has been signed at the end of wars with East Rome in the years of 447-448. With the treaty East Rome has forced to obey heavy provisions and gone under tranny of Khuns. With this treaty:

- 1- *Fugitives will be immediately returned to Khuns.*
- 2- *6000 libre gold will be paid to Khuns for past taxes.*
- 3- *Annual tax will be increased to 2100 gold.*
- 4- *For any fugitive slave 12 gold will be paid.*
- 5- *Rome will not accept fugitives anymore.*

⁹ Priskos, s. 27; F. Altheim, *Attila et Les Huns*, Paris, 1952, s. 153.

¹⁰ Priskos, s. 29.

¹¹ B. Szasz, *A Húnok Története, Attila Nagykirály*, s. 220-221.